

К л а с и к а у к р а ї н с ь к о ї л і т е р а т у р и

Сковорода Г. С.

**ПОЕТИЧНІ
ТВОРИ**

"Відкрита книга"

2011

С к о в о р о д а

Г р и г о р і й С а в и ч

1722 – 1794

ЗМІСТ

Фабула "Як тільки сонце вечір запалило"

Фабула про тантала

Фабула "Філарет старенький колись у пустині"

Думка, мандруючи, співає пісню.

Облудники, що моляться, співають

De libertate

"Все лице морщиш, журний завсігди ти..."

Похвала бідності

"Ось вона, молодість року! Природи лице оновилося..."

Епіграма "музам колись дев'ятьом на шляху з'явилась
венера"

На день народження Василя Томари

Розмова про премудрість

Епіграма "скажи, яке для мужа мудре діло"

ФАБУЛА "ЯК ТІЛЬКИ СОНЦЕ ВЕЧІР ЗАПАЛИЛО"

Як тільки сонце вечір запалило
І небо скрізь прозоро затремтіло,
На ньому зорі блиснули прекрасні,
Як камені коштовнії, алмазні,
Фалес тут крикнув: «Гей-но, бабо люба!»
«Чого,- це баба,- розпустив ти губи?»
«Набридло, бабо, на одному місці,
Хотілося б до зір мені полізти».
Потюпала вперед стара із хати,
А слідом мудрість суне дурнувата.
Зійшли угору, стали на просторі,
Звідкіль дивитись зручно і на зорі.
Та мудрість впала і забила вухо.
«Ой бабо,- вже гукає,- чути туго!»
«Чого тебе понесло туди, діду?
Поліз сюди, то вже тримайся сліду,
Не може і канави розпізнати,
А лізе в небо зорі рахувати».
Додому баба повела старого,
А вуха він таки позбувсь одного.

ФАБУЛА ПРО ТАНТАЛА

Цар Тантал якось на бенкет великий
Цехмістра з богів до себе покликав.
Йовиш добре знав політичні нрави,
Кличе Тантала на небесні страви.
І що було там! Небеснеє зало
Зовсім Тантала перехверцювало.
Йовиш тоді свого дорогого гостя
Не хотів пустити без дарів, так просто.

«Проси,- каже він,- що хоч по відході».
«Дозволь мені їсти тут вічнії годи»,-
Відповів Тантал. Йовиш аж образивсь:
Тантал аж таке просити наваживсь.
Та знав він і силу шляхетному слову.
«Хай буде,- сказав,- приходить сюди знову».
Став Тантал відтоді їжу в небі мати,
А там - що лиш хочеш, все можна взяти.
Нектар там солодкий, вина чудесні,
Тут горло смаки солодять небесні,
Тут буйнеє свято, страв різні види,
Що проти них усі панські обіди!
Скрізь тут троянди розкішно пашіють,
Чудні фіміями в повітрі мліють.
У залах тих музи солодкогласні,
Все сам підносить Ганімед прекрасний.
Бахуса момсик танцює пресмішно,
Блазні тут пики корчать превтішно.
І хоч у тім хорі не бував Далольо,
Однак за таких тут кращий Аполло.
Коротко сказавши: чуття тілесні
Тішили млостью ласощі чудесні.
Тантал на все те дивиться свято,
Зітхає тяжко, хоч всього багато.
Корчиться з муки, страхом залитий,
Трясцею наче лютою битий.
Що ж таке сталось? Зверху, крізь хороми,
Спущений камінь завис до сіроми.
Висить важезно над головою
І не дає посидіти в спокою.
Боїться Тантал - як тільки він зрушить,
Зірветься на нього тягар і роздушить.

ФАБУЛА "ФІЛАРЕТ СТАРЕНЬКИЙ КОЛИСЬ У ПУСТИНІ"

Філарет старенький колись у пустині
Доживав віку в лісовій хатині.
А один юнак, Філідоном звався,
До нього у пущу якимсь пробрався.
Чув він багато про діда старого,
Що той святий, ще й мудрий до того.
Прийшов він, схилив перед дідом спину.
«Здоров був,- сказав старий,- і ти, сину!»
«Не прогнівися, отче милосердий,
Скажи,- шлях в житті який свято-твердий?
Померла мати, і батько преставивсь,
По них я давно вже служби відправив.
Будь же мені наче батько-родитель,
Будь мені також і наче учитель».
«Я, сину, й сам не вельми вже й мудрий,
Знаю лише, що життєвий шлях трудний».
«О голова сива, будь же ласкавий -
Пам'ять у мене, повір, не дірява!»
«Важко,- сказав дід,- прожити несхибно,
Поки живеш, то й боротись потрібно.
Спробуй-но, сину, не з горя свого
Зло й добро пізнати, а із чужого.
Наприклад, он бачиш - злодія мучать,
Красти - то лихо, це тебе учить.
Братайся не з тими, зло хто ховає,
Знай: лише добрий добро в серці має.
Паче роби не те, що вітрогони,
А те, що кажуть розуму закони.
Завваж: той, хто візьме дух сей свободний,
Може у світі бути лиш бідний».
Філідон побачив, що це не на руку

Меле старий, тут відчув нараз скуку.
«Дякую красно, мій отче, за раду».
«З богом, мій сину». Поплентавсь нерадо.
«Свята сям мудрість, проте що із того?» -
Сам собі дума й подався в дорогу.
Друга знайшов і разом в світ учений
В мандри пустились по розум спасенний.
Взяли юнака силоміцьки до прусса,
Коли той ішов у війну на француза.
А як із десятків літ прокотило,
Нашого хлопця додому прибило.
Пішов той відразу у ліс до старого,
Згадавши колишні вчення святого.
«Добридень, отче!» - «Ти що за персона?»
«Згадай-но, отче святий, Філідона!»
«Гей, що се стряслося з тобою, сину?»
«Буря світова зігнула мені спину».
«На правому оці що за затула?»
«Влучила мене шаленая куля».
«А звідки на лобі страшні ті ями?»
«Трісла рушниця».- «А тії два шрами
На щоці?» - «У бійці одержав ці рани».
«В бою?» - «Ні, в шинку, був дуже вже п'яний».
«А звідки он в тебе шматочок носа
Приліплений?» - «Се також від францо́за».
«Мушки по всьому лиці?» - «Се короста».
«Гадаю, французька, також не проста?
Ти тепер, сину, і ходиш відмінно!»
«Впав із коня і поранив коліно.
А ще, крім усього, лікарі лічили -
Здавалося, витягне хворість всі жили!»
«Чого ж ти заплакав? Плач не допоможе
Нітрохи тепер».- «Ой боже мій, боже!

Поможи ж, мій отче, все-бо ти знаєш!»
«Не можу, мій сину, що хтів, те і маєш».
Не слухав раніш ти моєї поради,
Лиш смерть тобі може нині зарадить».

ДУМКА, МАНДРУЮЧИ, СПІВАЄ ПІСНЮ.

Хай я у світі пес - лише б маєтний був.
Совість не в моді вже, золота б лише набув.
Як нажив, хто спита? Тільки б жирний був гріш.
Це багатий всім брат, він усім наймиліш.
Що у світі найгірш? - зовсім легкий гаман.
Ніж злиденно прожить, краще смерті туман.
Буде мила і смерть, в кого грошей є тьма.
Золоте пресвяте! Краще за тебе нема.
Не так любі дітки, не так мати моя,
Не так батько мене у житті звеселя.
І коли такий чар - у Венери красі,
Хто дивує на те, що закохані всі.

ОБЛУДНИКИ, ЩО МОЛЯТЬСЯ, СПІВАЮТЬ

Боже, встань, чому заснув,
Чом про нас зовсім забув?
Шлях злодіїв - наче цвіт,
їм не криють злидні світ,
Ми ж тобі свічища ставим,
Кожнодень молебні правим,-
І усіх ти нас забув.

Постимо, мов у пустелі:
В піст не тонемо у хмелі,
Ходимо в святі міста,

Молимося і вдома, й там.
На псалтир хоч не зважаєм,
Та напам'ять його знаєм,-
І усіх ти нас забув.

Вчуй же, боже, крик наш, гук,
Дай маєтки нам до рук,
Ми тоді тебе прославим,
Злоті свічечки поставим,
І всі хмари взолоченні
Зашумлять пісні священні,-
Лише дай грошви на вік!

DE LIBERTATE

Що є свобода? Добро в ній яке є?
Кажуть, неначе воно золотее?
Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото,
Проти свободи воно лиш болото.
О, якби в дурні мені не пошитись,
Щоб без свободи не міг я лишитись.
Слава навіки буде з тобою,
Вольності отче, Богдане-герою!

"ВСЕ ЛИЦЕ МОРЩИШ, ЖУРНИЙ ЗАВСІГДИ ТИ..."

Все лице морщиш, журний завсігди ти,
Чи можна ще тут про життя говорити?
Живе лиш по правді веселий з виду,
Хто має світло, а темряви - й сліду.
Того ж, хто сумує, без просвітку тужить,
Постійна зла смерть приповільнено душить.

ПОХВАЛА БІДНОСТІ

О блаженна й свята - уділ мій, бідносте,
Справжня мати серцям, рідна і лагідна!
Всім, хто в морі зазнав горя і пагуби,
Супокійная гаване!

О щасливий, хто зміг заприятить тебе,
Зрозуміти, як втіхи незмірені
Ти приносиш усім, хто вшанував тебе
Серцем щирим і радісним.

О щасливий, хто зміг заприятить тебе,
Хто на ласку твою здався без огляду
І кого на бенкет свій допустила ти,
Ввівши в хату низьку й тісну.

Всяка слабість тіка геть від твоїх осель...
Немов диму бджола, так уникають їх
Чорна неміч, гостець і камінний недуг,
Жовчні болі й пропасниця.

Бо немилі тобі п'янство й зажерливість,
З котрих сила хвороб плине й кипить у ключ;
Бо немила тобі розкіш несправедна,
Люта мати тривоги лихих.

Ні турбота грузька, ні тії клопоти
До пенатів твоїх не наближаються,
Ні амбітність, ні шум слави порожньої,
Ні погибельні пристрасті.

Не лякає тебе полум'я блискавки,

Не страшить глибочінь моря бурхливого,
Бо ж оселя твоя в тихому падолі,
Човен твій на мілкім брідку.

В твій куток не зорить острах і хитрощі,
І пекельних богинь погляди заздрісні
Не спроможні пойнять дім твій - і Тартаром
В тиху пристань повіяти.

Нестурбований мир, спокій нерушений
І здоров'я міцне, і при звичаєне
До побожних трудів серце незламнеє
Славлять твій гостелюбний дах.

Зрівноважений дух, мудра розсудливість
Та веселість ясна, що з верховин своїх
На глупоту людську дивиться з осміхом -
От супутники бідності.

Але ті жебраки - як я прославлю їх?
Що на серці у них прагнення золота,
Ті захланні старці, що до скарбів земних
Так пожадливо горнуть ся.

Ні, покіль іще ти оком пожадливим,
Мов злидений той Ір, рвешся до золота,
То й без скринь золотих ти не наблизися
До правдивої бідності.

Був убогий Христос - бо зневажав скарби,
Павел був нуждарем, бо не жадав утіх,
Не в старчачих торбах, бідносте, ти живеш
В серці чистім і праведнім.

"ОСЬ ВОНА, МОЛОДІСТЬ РОКУ! ПРИРОДИ ЛИЦЕ ОНОВИЛОСЬ..."

Ось вона, молодість року! Природи лице оновилося;
Радо підняв хлібороб звичної праці тягар.
Передбачаючи зиму прийдешню, в турботі хазяйській,
Саду пильнує свого, ниви свої засіва.

Скажеш, щасливий оратай. Але щасливіший од нього,
Хто залюбки обробив ниву душевну свою.
І нерозумний не раз утішається благом тілесним,
Старість немудра, проте щастя не може дознати.
Ти ж наглядай за душею, яке в ній зело проростає,
І не барися полоть, як де недобре зійшло.
Все повиполуй мерщій, де ожина і терен пробились.
Знай, що багатство глушить слова правдивого ряст.

Де проростають свиріпа й часник, висмикуй з корінням,
Правди вовік не узрить, хто засмітив почуття.
Де височіє кедрина, сокирою там поорудуй,
Знай: відкидає господь горді від себе серця.
Ще ж уважай: і на добромудрі дереві, бува, наростає
Пагоння вовче, лихе - геть пообрубуй його! -
Бо хто багато священних книжок прочитає, у того
В серці неси́та пиха і славолюбство росте.
Все непутяще поли, а добрі рослини викохуй
І щонайперше плекай квітку святу чистоти.
Як він горить, променіє, той вицвіт незаймано чистий!
Відай: найбільше Христа тішить його аромат

ЕПІГРАМА "МУЗАМ КОЛИСЬ ДЕВ'ЯТЬОМ НА ШЛЯХУ З'ЯВИЛАСЬ ВЕНЕРА"

Музам колись дев'ятьом на шляху з'явилась Венера;
З нею - її Купідон; слово зухвале - в устах:
«Музи, шануйте мене, я найперша з усіх олімпійців,
Всі перед берлом моїм хиляться люди й боги».
Мовила. Музи на те: «А над нами, богине, не владна,
Наша святиня не ти, наша любов - Гелікон»

НА ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ ВАСИЛЯ ТОМАРИ

Круг годовий довершився і знов розпочався. Сьогодні
Маємо першу добу, року нового почин,
Доля судила тобі, обдарований хлопче Василю,
В цей народитися день. Добра то провість тобі.
Першим ти пагонцем, хлопче, на світ од батьків народився,
Перший чеснотою скрізь, перший і славою будь,
Перший і розумом сильним і перший тим даром природним,
Що потребує його врода тілесна твоя.
Благословення тобі, первакові, послала природа,
Що для молодших дітей мачуха гостра була...
Так і спорудник всесвітній, створивши Адама найперше,
Єву потому створив, меншу в любові його.
Радо вітаю тебе, що стільки добра тобі дано:
Досить на частку твою бог милосердний поклав.
Тільки ж гай-гай! Як багато тобі доручив сотворитель,
Згодом немало і сам схоче від тебе узять.
Отже, науки і всякої праці берись, не цурайся,
І не з наймення лише, будь і ділами Василь

РОЗМОВА ПРО ПРЕМУДРІСТЬ

Людина.

Сестрице люба, чи інакше звешся ти?
Ти мати стрункості, а також доброти,
Скажи своє ім'я, скажи мені сама,
Бо хто без тебе думку упійма?

Мудрість.

Софією по-грецьки звали в давній вік,
А мудрістю зове всяк руський чоловік,
Та римлянин мене Мінервою назвав,
Християнин Христа імення мені дав.

Людина.

Скажи, живеш і в хінській стороні?

Мудрість.

Там інше ім'я надано мені.

Людина.

Так ти і серед варварів живеш?

Мудрість.

Ну що це за дурноту ти плетеш?
Без мене навіть рисці не бувають,
Чому ж між хінцями мені не існувать?
Де ніч і день живе, де літо і весна,
Із батьком правлю я ускрізь сама одна.

Людина.

А батько хто? Питаю з дурноти.

Мудрість.

Пізнай мене, то й батька визнаєш ти.

Людина.

А з хінцями живеш ти як, відкрий?

Мудрість.

Так само, як і тут: дивлюсь, хто мій, то мій.

Людина.

Адже самі загиблі там живуть?

Мудрість.

Сестра вам бреше, геть-но, як і тут.

Людина.

Хіба у тебе є сестра?

Мудрість.

Увіч!

Звичайно ж, є, як в дня сестрою ніч.

Людина.

І бреше, хоч з тобою і в рідні?

Мудрість.

Один в нас батько, діти ж не одні.

Людина.

А ймення як?

Мудрість.

Їй сто імен. Вона

У росіян є безтолковщина.

Людина.

А роги є?

Мудрість.

Дурний!

Людина.

Чи борода?

Чи в клобуці?

Мудрість.

Покинь! Вона склада

І суть тебе, як хочеш. Гей-но! Зникни пріч!

Я біля тебе, наче біля світла ніч.

Людина.

Зникни краще ти! Біжи з очей моїх,

Дурна сама ти, здурена на сміх.

Про все, чого нема ніде, плетеш,

І, прямо кажучи, дурноту ти верзеш.

Зродився тут народ і навчений не так,

Тож дикі брехні слухать не мастак.

Бо може віднайтись один лише такий,

Щоб уподобав дикий змисел твій.

ЕПІГРАМА "СКАЖИ, ЯКЕ ДЛЯ МУЖА МУДРЕ ДІЛО"

Скажи, яке для мужа мудре діло!-

Май світло в розумі й здорове тіло.